

Ludmila Muchina: Kulturní činnost krajanů na Ukrajině

První Češi přišli na Ukrajinu už v 17. století, ale nejsilnější příliv českého živlu na Ukrajinu proběhl po zrušení nevolnictví v Rusku v 19. století, kdy byla Čechům nabídnuta možnost získat půdu. Naši předci této nabídce využili. Zvelebovali svěřenou půdu, stali se zakladateli mnoha průmyslových podniků. Nejen prací byli živi naši předci. Vždy si našli čas na uchování a rozvíjení tradic své staré vlasti, pěstovali svůj jazyk.

Přistěhovalci věnovali velkou pozornost rozvoji školství. Každá česká vesnice měla svoji vlastní školu. Podle sčítání lidu v roce 1897 Češi obsadili první místo v gramotnosti mezi národnostmi, které žily na Volyni. V českých koloniích existoval bohatý společenský život. Fungovaly orchestry, sbory, různé amatérské skupiny. Češi se snažili zachovat si svou identitu, kulturu a jazyk.

Osud českého živlu na Ukrajině nebyl jednoduchý. Obdobně jako Ukrajinci a příslušníci dalších národnostních menšin byli i Češi postiženi stalinskými represemi a ani po druhé světové válce SSSR rozvoji krajanského života příliš nepřál. Až po vzniku samostatné Ukrajiny se začaly obnovovat krajanské spolky, jež si kladly za cíl obnovit jazyk a kulturní tradice předků.

Česká komunita na Ukrajině je malá - čítá asi 5 000 lidí. Vzhledem k tomu, že Češi jsou rozptýleni po celé Ukrajině, prioritou je zachování kultury, jazyka a národních tradic. Snaha udržet historickou vazbu s původní vlastí se odráží v nejrůznějších aktivitách 20 českých spolků, které zastřešuje Česká národní rada Ukrajiny (ČNRU), která byla založena 30. května 1995. ČNRU je poradním a koordinačním orgánem a partnerem České republiky v krajanských záležitostech.

Ve Lvově působí jeden z nejstarších českých krajanských spolků vůbec. Zdejší Česká beseda byla založena 10. února 1867. Spolek Nová Bohemka byl založen v prosinci roku 2009.

Ve spolupráci s krajanskými spolky ČNRU organizuje výuku českého jazyku, která probíhá v několika formách:

- jedno nebo dvousemestrální studijní pobyty pro krajany v Karlových Varech nebo na Masarykově univerzitě
- letní jazyková škola Karlovy univerzity, výuka probíhá v Dobrušce
- čeština jako volitelný jazyk v ukrajinských školách, učí naši učitelé nebo učitelé z Čech, kteří pracují na základě dohody mezi Ukrajinou a Československem (od roku 1999 na základě dohody mezi Ukrajinou a Českou republikou)
- nedělní výuka ve škole

Česká republika zasílá spolkům učebnice pro základní školy, což pomohlo loni uspořádat první dětskou olympiádu v českém jazyce.

Na Ukrajině probíhají i výzkumy a vědecké konference, týkající se historie krajanů (Cesty kulturního rozvoje Čechů na Ukrajině - spolek Vyšehrad Kyjev 2000, Volyňští Češi: historie a dnešek - Malyn 2001, Husovské čtení, Česká rodina 2006 a 2008, a dále přednášky, besedy, koncerty, výstavy, oslavy českých svátků, výlety jako např. exkurze Po českých stopách Kyjeva, návštěva Muzea trypilské kultury, kde mnoho exponátů připomíná práci významného ukrajinského archeologa českého původu Vikentija-Čeňka Chvojky, návštěvy filmových představení, oslavy významných svátků apod. V listopadu 2010 spolek Vyšehrad uspořádal konferenci o životě a díle Vikentija-Čeňka Chvojky, vystoupili na ní čeští a ukrajínští archeologové a historici a zástupce spolku Vyšehrad.

13. července každého roku se v Malyně na Volyni koná pietní shromáždění krajanů na počest obětí vypálení Malyna nacisty 13. července 1943. Zúčastňují se ho i krajané, kteří se po válce vrátili do Československa. Malynská tragédie je srovnatelná s Lidicemi. Kvůli stykům s partyzány byla obec vypálena a všichni přítomní zavražděni. O památník a hřbitov se stará krajanský spolek Stromovka z Dubna.

Spolek Stromovka je aktivním členem ČNRU, zúčastňuje se regionálních festivalů v Rivně, a přehlídce národních kultur, kde soutěží ve znalostech českého jazyka. Kyjevský spolek Vyšehrad se účastní folklorních festivalů, Dnů Evropy v Kyjevě, festivalu národnostních menšin Všichni jsme děti Ukrajiny. Ostatní spolky pořádají večery, věnované významným českým osobnostem a zúčastňují se různých městských a regionálních přehlídek.

O jazyk nepečujeme jen prostřednictvím folklóru. Spolky mají své knihovny s českými knihami, filmy na DVD, českými časopisy atd. Užhorodská Společnost J. A. Komenského od roku 1997 vydává Český kalendář. Vedle této společnosti vydává knihy ještě Klub T.G. Masaryka (celkem přes 60 titulů) i některé další spolky.

Lidská paměť byť sebedokonalejší nemůže vše zaznamenat. Přejde čas a vymřou pamětníci, kteří by mohli vyprávět o přesídlení českých rodin na Ukrajinu, o vzniku českých osad, o životě v nich. Stále častěji se objevuje snaha zmapovat osudy našich předků, kteří přišli na Ukrajinu za štěstím. Vzniká řada dílčích studií, které se stávají klíčovým zdrojem informací pro ucelené zpracování dějin Čechů na Ukrajině.

Připomeňme si významné osobnosti českého původu, kteří se zapsali do dějin Ukrajiny. E. Ryhlik byl nezákonně odsouzen za údajnou spolupráci s českými tajnými službami. Zemřel v exilu. Českého původu byl také spisovatel Vasil Zemljak (Vacek). Napsal román Rodná strana (1956), Kamenný brod (1957) a další. Talentovaný dirigent Oleksandr Vacek získal řadu mezinárodních diplomů a ocenění. Jeho soubor Orey a úspěšně vystoupil v řadě zemí. Akademik SSSR, laureát Nobelovy ceny profesor Georgij Suchomel má na svém kontě víc jak 80 publikací.

Významnou postavou v okrese Mykolajivka je Štěpán Smal – vynálezce a konstruktér. Jeho technologie se uplatnily při pěstování cukrovky, řepy, slunečnice, kukuřice, brambor a dalších plodin. Mezi důležité umělce-výtvarníky patří Vasilij Stěpanovič, který ve svém díle zachytil venkovský život. Českého původu byl také autor první ukrajinské ústavy Filip Orlik.

V roce 2010 je to už 20 let, co děti z černobylské oblasti, postižené havárií jaderné elektrárny, jezdí do táborů v horských oblastech Čech. Při příjezdu i odjezdu procházejí lékařskými kontrolami. Tyto tábory jsou pořádány Česko-ruskou společností ve spolupráci s ČNRU a krajanskými spolky na Ukrajině. Na naší žádost Česká republika podpořila také edukační tábor pro děti mimo černobylskou oblast. Na tomto táboře se učí češtinu, dějepis a zeměpis. I tento tábor se konal pod hlavičkou Česko-ruské společnosti.

Nejvýznamnější akcí, kterou pořádá ČNRU, je bezpochyby folklorní festival, který nazýváme ples. Zde se setkávají folklorní soubory působící při krajanských spolcích. První ples se uskutečnil z iniciativy spolku Česká beseda z Oděsy v roce 1996. Festival se od té doby koná každoročně na různých místech, např. v Simferopolu (oblast Lobanovo, bývalá Bohemka), Lucku, Kyjevě a Vinnici. Prvního festivalu se zúčastnili jen tři soubory - Čechohradská hudba, Bohemka, a děti spolku Česká beseda. Postupně se počet souborů rozšiřoval. Čtvrtého festivalu zúčastnilo se 15 souborů. Soubor Čechohradská hudba funguje už 20 let. V souboru jsou krajanky všech generací – od babiček až po děti. Nyní se festivalů zúčastňují pěvecké, hudební, taneční soubory z celé Ukrajiny.

15. května 2010 se v Kyjevě konal 14. folklorní festival Ukrajiny. V rámci festivalu vystoupilo v tříhodinovém programu 15 souborů, které pracují při krajanských spolcích Česká rodina Oděsa, Holenderští Češi z Mykolajivky, Vltava ze Simferopolu na Krymu, Vltava z Oleksandrivky na Krymu, Malynivské z Žitomyrské oblasti, Matice Volyňská z Lucku, Stromovka z Dubna, Bohemka z Mikolajivské oblasti, Vyšehrad z Kyjeva, Malá Zubovština z Žitomyrské oblasti, Český nezávislý evangelický bratrský sbor z Oděské oblasti. Dále vystoupil dětský soubor Studánka a soubory působící při spolcích Stromovka, Malynivská a Malá Zubovština. Nejstarší účastnicí festivalu byla 82 letá paní L. Kubíková, která zpívá v souboru Vltava v Simferopol. Soubory řady našich spolků jsou vyhledávanými účastníky různých ukrajinských folklorních slavností a vystupují i v České republice, hlavně na krajanském folklorním festivalu.

Všemi zmíněnými aktivitami obohacujeme nejen sami sebe, ale rovněž přispíváme k rozvoji Ukrajiny jako mnohonárodnostního státu, který může přes kulturu posilovat vazby s rodinou evropských národů. Na závěr mi dovolu, abych vás jménem krajanů na Ukrajině co nejsrdečněji pozdravila a poděkovala České republice za péči, kterou projevuje o naši komunitu.